

Nr 96.

Ankom till riksdagens kansli den 27 april 1926 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag till de allmänna läroverken jämte två i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I den till riksdagen den 7 januari 1926 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkterna 106—108, föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition angående vissa anslag till de allmänna läroverken, beräkna dels det i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppförda ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken till 6,683,500 kronor, dels till arvoden åt extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 631,100 kronor, dels ock till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 70,600 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1926 dagtecknad proposition, nr 200, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

ej mindre medgiva, att

dels Kungsholmens realskola i Stockholm må enligt i statsrådsprotokollet angiven plan från och med höstterminen 1926 utvidgas till ett fullständigt högre allmänt läroverk med såväl fyraårigt latin- och realgymnasium som treårigt latin- och realgymnasium under villkor, att Stockholms stad åtager sig att före den 1 april 1927 påbörja sådana omändrings- och utvidgningsarbeten å det nuvarande läroverkshuset, som av Kungl. Maj:t godtagas, att före början av höstterminen 1928 hava slutfört dessa arbeten, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, om hinder förelegat för staden att inom sålunda föreskriven tidpunkt hava fullbordat arbetena, medgiva förlängning av tiden, att tillhandahålla bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor samt att, intill dess av gymnasiets tillkomst föranledd ändring och utvidgning av läroverkshuset kan till fullo tagas i bruk, tillhandahålla lämpliga provisoriska lokaler,

dels — under förutsättning att Stockholms stad ikläder sig de skyldigheter, som i sådant hänseende äro föreskrivna i kungörelsen den 5 juli 1923 (nr 321) angående rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde å Bihang till riksdagens protokoll 1926. 6 saml. 60 häft. (Nr 96.)

gymnasiet vid allmänt läroverk — kvinnliga lärjungar må erhålla tillträde till gymnasiet i enlighet med de närmare grunder, som Kungl. Maj:t äger föreskriva,

dels en av de nuvarande parallellavdelningarna å gymnasiet vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm må successivt ombildas till latin-gymnasium; skolande denna utbildning taga sin början höstterminen 1926; än även

dels för ökning av de i reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående anslagsposterna till arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna och till arvoden åt skolläkare med respektive 300 kronor och 200 kronor, för bestridande av andra med nyss omförmälda utvidgning av Kungsholmens realskola förenade kostnader, för upprättandet av sex nya ordinarie lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken, för utbildning av en ämnesläroinnebefattning vid statens samskolor till adjunktsbefattning samt för upprättandet vid Jakobs realskola i Stockholm av en ordinarie gymnastikläroinnebefattning höja det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 6,639,871 kronor, till 6,681,700 kronor, eller med 41,829 kronor,

dels för budgetåret 1926—1927 anvisa till arvoden åt extra och vikarie-rande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 634,400 kronor,

dels ock för budgetåret 1926—1927 anvisa till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 70,100 kronor.

Beträffande utredningen hänvisas till åberopade statsrådsprotokollet.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft två inom första kammaren väckta motioner, den ena, nr 284, av herr *K. G. Westman* och den andra, nr 276, av herr *K. J. Ekman*.

I förstnämnda motion har hemställts, att riksdagen måtte lämna Kungl. Maj:ts proposition nr 200, i vad den avser omorganisation av Kungsholmens realskola till gymnasium, utan bifall.

I den av herr *K. J. Ekman* väckta motionen har hemställts, att riksdagen ville besluta sådana ändringar i Kungl. Maj:ts förslag rörande Kungsholmens blivande läroverk, att gymnasiet såväl på latin- som real-linjen blir fyraårigt med därav följande konsekvenser i fråga om lärare-personal, lokalutrymme och kostnader m. m.

Beträffande de av motionärerna till stöd för deras framställningar andragna skälen får utskottet hänvisa till respektive motioner.

Kungl. Maj:ts förslag innebär till en början ett utbyggande av Kungsholmens realskola i Stockholm. Till stöd härför hava framhållits de stora svårigheter, som i Stockholm mötte, då det gällde att bereda plats å gymnasiet för de lärjungar från statens därvarande realskolor, som önskade fortsätta sina studier till studentexamen. Dessa svårigheter hade under årens lopp skärpts ej blott på den grund, att lärjungeantalet vid statsläro-

verken i Stockholm undan för undan ökats, medan antalet dylika läroverk alltsedan år 1904 varit oförändrat och ej heller någon utvidgning med gymnasium under denna tid ägt rum vid någon realskola. Svårigheterna hade ökats jämväl därav, att en helt ny grupp av aspiranter till gymnasieundervisning under de allra sista åren uppstått, nämligen lärjungar från den mycket omfattande kommunala mellanskola, som inrättats i Stockholm. Vidare hade, sedan riksdagen år 1923 medgivit, att flickor kunde i mån av utrymme vinna inträde å gymnasiet vid allmänt läroverk, givetvis något sådant utrymme i Stockholm icke kunnat uppstå, och för det alltjämt växande antal flickor, som ämnade avlägga studentexamen, hade således möjligheten härtill varit begränsad till kostsam undervisning vid enskilda läroanstalter.

I fråga om det föreslagna gymnasiets organisation hava olika meningar gjorts gällande. Under det att enighet råder därom, att gymnasiet bör omfatta såväl latin- som reallinje, hava i fråga om realgymnasiet olika åsikter gjorts gällande så till vida, att de kommunala myndigheterna önskat hela realgymnasiet treårigt och skolöverstyrelsen förordat två linjer på realgymnasiet, en fyraårig och en treårig, medan Kungsholmens realskolas kollegium uttalat sig för endast fyraårigt realgymnasium. Departementschefen har förklarat sig närmast vara böjd för att tillstyrka skolöverstyrelsens förslag, vilket bland de olika framställda alternativen syntts medföra den allsidigaste lösningen och därför vara att föredraga. Detta förslag innebär, att den ena av realgymnasiets båda linjer skulle omfatta endast tre ringar och således erbjuda tillfälle till omedelbar övergång från realskolornas och den kommunala mellanskolans högsta klass — d. v. s. efter avlagd realskolexamen — till ett stadium motsvarande gymnasiets andra ring, medan den andra reallinjen och latinlinjen skulle vara fyraåriga. Departementschefen ansluter sig i det hela till skolöverstyrelsens förslag men finner det önskvärt, att även en treårig latinlinje kunde anordnas.

I avseende å frågan om flickors tillträde till det nya gymnasiet hava olika förslag förts fram. Stadskollegiet och stadsfullmäktige i Stockholm hava ifrågasatt, att en avdelning i varje ring skulle reserveras för flickor, medan vederbörande läroverkskollegium blott velat lämna flickorna det tillträde till gymnasiet, som medgives av nu gällande bestämmelser, och skolöverstyrelsen önskar för flickor reservera tillhoppa så stort antal platser i varje ring, som motsvarar en avdelning, men med rätt för överstyrelsen att bestämma fördelningen på gymnasiets olika linjer. Den av överstyrelsen föreslagna anordningen anser departementschefen alltså böra tillämpas i det nya gymnasiet, därvid det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att meddela reglerande föreskrifter. Den föreslagna utvidgningen av läroverket skulle ske successivt med nya årsavdelningar varje höst, tills gymnasiet erhållit den bestämda omfattningen. I enlighet härmed borde alltså höstterminen 1926 den första ringen å såväl latin- som real-

gymnasiet träda i verksamhet. Vad beträffade kostnaderna för statsverket, utgjordes de av löner åt de nya ordinarie lärare, som behövdes, och arvoden åt erforderliga extra ordinarie lärare, så ock av lönefyllnad åt rektor, övningslärare, rektors skrivbiträde och skolläkare. Undervisningen å gymnasiet vid Kungsholmens realskola skulle läsåret 1926—1927 uppehållas av lektorer och extra lärare jämte timplärare. De nya lektorstjänsternas antal borde bestämmas till två, och skulle tre extra lärare beräknas för nämnda gymnasium. Kostnaden för dessa lärarkrafter skulle uppgå för lektoraten till 11,600 kronor och för extra lärarna till 9,900 kronor, vartill komme kostnaden för ett antal timplärartimmar. Utvidgningen krävde dessutom vissa andra kostnader, nämligen lönefyllnad åt rektor 1,100 kronor, ökning i teckningslärarens lön 650 kronor, i gymnastiklärarens lön 1,025 kronor och i musiklärarens lön 765 kronor, vidare ökning av arvodet åt rektors skrivbiträde med 300 kronor och av skolläkarens arvode med 200 kronor, allt i enlighet med gällande bestämmelser i fråga om avlöningen åt dylika befattningshavare vid högre allmänt läroverk. Sammanlagda kostnaden skulle alltså, fränsett tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, uppgå för första läsåret till 25,540 kronor, jämte ersättning för ett antal timplärartimmar. Arvodena åt de extra lärarna och åt timplärarna borde bestridas av anslaget till extra och vikarierande lärare vid de allmänna läroverken och således medtagas vid beräkningen av den behöfliga storleken av detta anslag. Det återstående beloppet, 15,640 kronor, borde beredas genom höjning av det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken.

Kravet på ökad möjlighet till gymnasial utbildning har från tre olika håll gjorts gällande, nämligen från lärjungar vid statsrealskolorna i Stockholm, från lärjungar vid den kommunala mellanskolan därstädes samt från kvinnliga lärjungar vid andra läroanstalter i huvudstaden. Med det utvecklade skolväsen och därmed förbundna möjligheter till olika metoder och former för ungdomens undervisning, varöver huvudstaden i närvarande stund förfogar, har utskottet icke kunnat finna, att nämnda krav bottna i något otvivelaktigt och trängande behov. Efter vad för utskottet blivit upplyst, är utrymmet å gymnasierna i Stockholm sådant, att det svarar mot tillströmningen, och endast ett ytterst obetydligt antal inträdessökande har av brist på plats måst avvisas. I all synnerhet anser utskottet icke ett behov förefinnas av den angelägna och trängande beskaffenhet, att man nu skulle vara nödsakad till prövning och avgörande upptaga en organisationsfråga av den principiella och omdebatterade art som den förevarande, innan ännu det omfattande spörsmålet om en ny läroverksorganisation blivit i allo prövat och utrett. Principiellt anser utskottet det också betänkligt att genom lokala och partiella ändringar i gällande läroverksorganisation vidtaga anordningar, vilka kunna tänkas föregripa ett förutsättningslöst bedömande av frågan om en ändrad skolorganisation, varom efter upprepade utredningar förslag föreligger och som Kungl. Maj:t ej lär underlåta att, när så befinnes lämpligt, underställa

riksdagens prövning. Utan att vilja taga ståndpunkt till vad i ovanberörda motioner anförts, har utskottet funnit försiktigheten bjuda att ställa sig avvisande gent emot Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser utbyggande av Kungsholmens realskola i Stockholm till gymnasium.

Kungl. Maj:ts förslag innebär vidare ombildning av högre realläroverket å Östermalm i Stockholm till ett jämväl å latinlinjen fullständigt läroverk. Mot detta förslag, som icke kommer att medföra någon kostnad för statsverket, har utskottet intet att erinra.

Härjämte avser Kungl. Maj:ts förslag inrättande från och med budgetåret 1926—1927 av 6 nya lektorstjänster, av vilka två äro avsedda för det ifrågasatta nya gymnasiet vid Kungsholmens realskola. Den härför erforderliga kostnadsökningen skulle uppgå till 34,800 kronor.

Utskottet, som ställt sig avvisande gent emot förslaget om omorganisation av läroverket å Kungsholmen i Stockholm, förordar inrättande av 4 nya lektorstjänster, betingande en anslagsökning av 23,200 kronor.

Förslaget om förändring av en ämneslärarinnebefattning vid statens samskolor till en adjunksbefattning har utskottet ansett sig böra förorda, likaså förslaget om upprättande vid Jakobs realskola i Stockholm av en ordinarie gymnastiklärartjänst. Dessa båda förslag föranleda en anslagsökning å tillhoppa 2,995 kronor.

De för budgetåret 1925—1926 till anställande av extra lärare till förfogande stående medlen uppgå med inberäkning av den i det ordinarie reservationsanslaget ingående anslagsposten å 250,000 kronor till 714,800 kronor, med vilket belopp 220 extra ämneslärare beräknas kunna anställas. Skolöverstyrelsen har nu beräknat behovet av lärarkrafter under läsåret 1926—1927 högre än för läsåret 1925—1926 och ansett nödvändigt, att 235 extra lärare kunna anställas under förstnämnda år. Ökningen skulle således utgöra 15. Detta antal skulle emellertid minskas, för den händelse några ordinarie tjänster komme att inrättas. Kungl. Maj:ts förslag innebär, såsom ovan nämnts, inrättande av 4 nya lektorat oavsett de 2, som ansetts erforderliga för den föreslagna utvidgningen av Kungsholmens realskola med gymnasium. Det av överstyrelsen angivna antalet nya e. o. lärare skulle därigenom alltså minskas med 4 till 11. För uppehållande av undervisningen vid det ifrågasatta nya gymnasiet skulle härjämte behövas 3 extra lärare. Under sådana omständigheter har departementschefen ansett sig böra något inskränka antalet av det för övriga allmänna läroverk erforderliga antalet extra lärare och tillstyrker därför, att detta antal bestämmes till 9. Med inberäkning av nämnda 3, för det ifrågasatta Kungsholmsgymnasiet avsedda extra lärare skulle medel nu erfordras för avlöning av 12 nya sådana lärare. Kostnaden härför utgör 39,600 kronor. Då det extra anslaget till extra lärare för budgetåret 1925—1926 uppgår till 594,800 kronor, skulle för budgetåret 1926—1927 erfordras ett belopp av 634,400 kronor.

Utskottet har avstyrkt det ifrågasatta Kungsholmsgymnasiet; med hän-

syn härtill och med godtagande i övrigt av de utav departementschefen gjorda beräkningarna förordar utskottet medel för avlöande av 9 nya extra lärare, kostnaden härför utgör 29,700 kronor, vadan det extra anslaget för ändamålet torde böra bestämmas till 624,500 kronor.

Till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken utgår för innevarande budgetår ett extra anslag av 66,900 kronor. Den nu ifrågasatta anslagshöjningen är beroende av föreslagen ökning i antalet extra teckningstimmar. Utskottet tillstyrker vad härutinnan föreslagits.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må

a) dels med bifall till herr K. G. Westmans motion I:284 avslå Kungl. Maj:ts förslag angående utvidgning av Kungsholmens realskola i Stockholm till ett fullständigt högre allmänt läroverk, dels ock avslå herr K. J. Ekmans motion I:276,

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag angående tillträde för kvinnliga lärjungar till det ifrågasatta gymnasiet,

c) medgiva, att en av de nuvarande parallellavdelningarna å gymnasiet vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm må successivt ombildas till latin-gymnasium; skolande denna ombildning taga sin början höstterminen 1926,

d) för upprättande av fyra nya ordinarie lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken, för ombildning av en ämneslärarinnebefattning vid statens samskolor till adjunkt-befattning samt för upprättande vid Jakobs realskola i Stockholm av en ordinarie gymnastiklärarbefattning höja det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 6,639,871 kronor, till 6,666,066 kronor, eller med 26,195 kronor,

e) för budgetåret 1926—1927 anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 624,500 kronor,

f) för budgetåret 1926—1927 anvisa till extra arvoden åt teckningslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 70,100 kronor.

Stockholm den 27 april 1926.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius*, *A. C. Lindblad*, *Oscar Olsson*, *J. L. Widell*, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *O. Bergqvist*, *G. Kobb*, *A. R. Rooth*, *C. A. Carlsson* i Gävle, *D. A. Petrén*, *J. B. Johansson* i Fredrikslund och *I. Hj. E. Pauli*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén*, *A. Wiklund*, *C. R. Jansson* i Falun, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud*, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *E. Kristensson* i Göteborg, *J. Jönsson* i Revinge, *B. F:son Holmgren*, *C. Lindskog* och *P. C. Jonsson*.

Reservationer

av herrar *Oscar Olsson*, *D. A. Petrén* och *I. Hj. E. Pauli*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Kungl. Maj:ts förslag — — — de allmänna läroverken.»

Såsom framgår av departementschefens anförande, har från tre olika håll kravet på ökad möjlighet till gymnasial utbildning gjorts gällande, nämligen från lärjungar vid statsrealskolorna i Stockholm, från lärjungar vid den kommunala mellanskolan därstädes samt från kvinnliga lärjungar vid andra läroanstalter i huvudstaden. Utskottet finner kravet i nu berörda hänseende fullt befogat och vill uttala sin anslutning till de skäl, som föranlett framläggande av förslaget om ett utbyggande av Kungsholmens realskola med gymnasium. Den av departementschefen angivna organisationen av det tilltänkta gymnasiet har icke heller givit utskottet anledning till några erinringar. I motsats till vad i ovanberörda motioner anförts, har utskottet icke kunnat finna det erbjuda några betänkligheter av principiell art att godtaga den differentierade form av gymnasieorganisation, som förslaget innebär och som särskilt tager hänsyn till de kommunala mellanskolornas och vissa privatläroverks elever. Det 3-åriga gymnasiet är en i landet prövad organisationsform, som väl fyller sin uppgift i vårt skolväsen, och torde icke några betänkligheter förefinnas mot en tillämpning av denna organisation i förevarande fall. Utskottet har följaktligen funnit sig böra förorda det nu föreliggande förslaget om utvidgningen av Kungsholmens realskola. Härav följer, att utskottet avstyrker de i ämnet väckta motionerna.

Kungl. Maj:ts förslag — — — 34,800 kronor.

Utskottet tillstyrker vad i detta hänseende föreslagits.

Förslaget om — — — 634,400 kronor.

Utskottet har intet att erinra mot de nu gjorda beräkningarna och tillstyrker alltså vad som föreslagits i fråga om anslagsmedel till extra och vikarierande ämneslärare.

Till extra arvoden — — — härutinnan föreslagits.

Utskottet hemställer alltså,

att riksdagen må

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å herrar K. G. Westmans och K. J. Ekmans ovanberörda motioner (I:284 och 276) medgiva, att Kungsholmens realskola i Stockholm må enligt i statsrådsprotokollet över ekklesiastikärenden den 25 februari 1925 angiven plan från och med höstterminen 1926 utvidgas till ett fullständigt högre allmänt läroverk med såväl fyraårigt latin- och realgymnasium som treårigt latin- och realgymnasium under villkor, att Stockholms stad åtager sig *att* före den 1 april 1927 påbörja sådana omändrings- och utvidgningsarbeten å det nuvarande läroverkshuset, som av Kungl. Maj:t godtagas, *att* före början av höstterminen 1928 hava slutfört dessa arbeten, dock med rätt för Kungl. Maj:t att, om hinder förelegat för staden att inom sålunda föreskriven tidpunkt hava fullbordat arbetena, medgiva förlängning av tiden, *att* tillhandahålla bostad eller i vederbörlig ordning bestämd hyresersättning åt rektor *samt att*, intill dess av gymnasiets tillkomst föranledd ändring och utvidgning av läroverkshuset kan till fullo tagas i bruk, tillhandahålla lämpliga provisoriska lokaler,

b) medgiva, att — under förutsättning att Stockholms stad ikläder sig de skyldigheter, som i sådant hänseende äro föreskrivna i kungörelsen den 5 juli 1923 (nr 321) angående rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde å gymnasiet vid allmänt läroverk — kvinnliga lärjungar må erhålla tillträde till gymnasiet i enlighet med de närmare grunder, som Kungl. Maj:t äger föreskriva,

c) — — — — —

d) för ökning av de i reservationsanslaget till de allmänna läroverken ingående anslagsposterna till arvoden till biträden å rektorsexpeditionerna och till arvoden åt skolläkare med respektive 300 kronor och 200 kronor, för bestridande av andra med nyss omfördälda utvidgning av Kungsholmens realskola förenade kostnader, för upprättandet av sex nya ordinarie lektorsbefattningar vid de allmänna läroverken, för ombildning av en ämneslärarinnebefattning vid statens samskolor till adjunktsbefattning samt för upprättandet

vid Jakobs realskola i Stockholm av en ordinarie gymnastiklärarbefattning höja det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 6,639,871 kronor, till 6,681,700 kronor, eller med 41,829 kronor,

e) för budgetåret 1926—1927 anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 634,400 kronor,

f) — — — — — ;

av herr *K. V. Rydén*;

av herr *E. Kristensson*;

av herr *P. C. Jonsson*.